

שמים החדשים והארץ החדשה

אודות הפסוק הראשון שבתורה "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ", מבהירים חז"ל *"אֶת הַשָּׁמַיִם" - שמים שעלו במחשבה, "וְאֶת הָאָרֶץ" - ארץ שעלתה במחשבה*¹, כלומר – שנבראו כל ההוויות המקופלות במחשבת המושגים "שמים" ו"ארץ".
והם מפרטים:

רב הונא בשם רבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אמר: אפילו אותן שכתוב בהן (ישעיהו סה, יז) "כִּי הִנְנִי בּוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים" כבר הן ברואין מששת ימי בראשית. הדא הוא דכתיב (שם סו, כב) "כִּי כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה", הארץ חדשה אין כתיב כאן, אלא - החדשה [בה' הידיעה - שהתחדשה כבר במחשבה מששת ימי בראשית].

"שמים" - אש ומים, נטלן הקב"ה ופתכן זה בזה ומהן נעשו שמים. (...) דבר אחר: שהבריות משתוממים של מה הם של מים או של אש?²!

השמים והארץ החדשים מתארים תופעה שעתידיה להתגלות באחרית הימים, וכאשר נאמר שאותה אחרית עלתה במחשבה, עיקרון זה מבוסס על ההיגיון שעצם המושג "ראשית" מצביע על מחשבה התחלתית בה מקופל היעד הסופי הנקבע מראש בסוד "סוף מעשה במחשבה תחילה". וכן היא המילה "בראשית" המחייבת את מציאותה של "אחרית" שהיא התכלית אשר למענה נברא העולם. ונשאלת השאלה: מה אלו השמים החדשים והארץ החדשה המבשר הנביא?

א. ולא תזכרנה הראשונות

מכל החזיונות אודות הגאולה העתידיה, מוצדק לומר שהמרשים, ועל כל פנים, המפורסם ביותר היא הנבואה של ישעיה ביה מתואר – "וְגַר זָאֵב עִם כְּבֶשֶׂת וְנֹמֵר עִם גְּדִי יִרְבֹּץ וְעִגָּל וְכַפִּיר וּמְרִיא יִחְדּוּ וְנִעַר קִטָּן נִהַג בָּם (...) לֹא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ בְּכֹל הַר קְדֹשִׁי כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה' כְּמִים לַיָּם מְכֹסִים" (ישעיה יא, ו-ט).

הארץ תתמלא "דְּעָה אֶת ה'", וכתוצאה מכך, גם בעלי החיים יחיו בשלום ובשלווה, לרבות החיות שעד כה היו טורפות ומזיקות, וכתוצאה מכך – "וְגַר זָאֵב עִם כְּבֶשֶׂת וְנֹמֵר עִם גְּדִי יִרְבֹּץ".
אלא שבנבואה אחרת, הנביא מקדים לשלווה זו פרט נוסף:

כִּי הִנְנִי בּוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאָרֶץ חֲדָשָׁה וְלֹא תִזְכְּרֶנָּה הָרֵאשֹׁנוֹת וְלֹא תִעֲלֶינָה עַל לִבִּי: (...)
זָאֵב וְטִלָּה יִרְעוּ כְּאֶחָד וְאֲרִיָּה כְּבָקָר יֹאכַל תֵּבַן וְנִחֹשׁ עֶפְרַח לַחֲמוֹ לֹא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ בְּכֹל הַר קְדֹשִׁי אָמַר ה' (ישעיה סה, יז-כה).

גם בחזון נבואי זה, הנביא ישעיה מתאר את אחרית הימים כתקופה המשוללת כל חיסרון היות שהברכה תהיה מצויה בתמידות, וממילא – "זָאֵב וְטִלָּה יִרְעוּ כְּאֶחָד" וגוי. אלא שכאן, הוא פותח את נבואתו עם הבשורה שבקץ הימים, הבריאה תתחדש לחלוטין, וכפי לשון הכתוב – "כִּי הִנְנִי בּוֹרֵא שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וְאָרֶץ חֲדָשָׁה", מליצה שאנו מוצאים שוב בפרק הבא (שם סו, כב) – "כִּי כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה עֲמִדִים לְפָנַי נְאֻם ה' כֵּן יַעֲמֵד זִרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם". השמים והארץ יפליאו בחידושם בצורה כה מרשימה עד שהעבר שחלף יימחק, וממילא – "וְלֹא תִזְכְּרֶנָּה הָרֵאשֹׁנוֹת וְלֹא תִעֲלֶינָה עַל לִבִּי".

מה ערכו של חידוש זה? אנו מבינים שימות המשח יהיו טובים ושלמים יותר, אבל חדש! חדש איננו בהכרח מעלה, והיין יוכיח שישן משובח יותר מחדש, ומה אם כן ההבלטה היתרה של שמים חדשים וארץ חדשה? ובמידה שניתן לקבל שארץ חדשה, פירושה – "שִׁיחִיהָ רוֹב טוֹבָה בְּעוֹלָם כְּאִלּוּ נִבְרָא עוֹלָם חֲדָשׁ אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא שֵׁם צְרוּת"³, מה כוונת התיאור "הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים", במה תתבטא התחדשותם של השמים? על כך דברי המהר"ל המדגישים שוב ושוב שלעתידי לבוא, "תחול הויה החדשה, אז יהיה בטלה

¹ ילקוט שמעוני בראשית פרק א רמז ג.
² שם. יצוין שבבראשית רבה, החלק הראשון של המדרש מופיע בפרשה א פסקה יג, ואילו החלק השני אודות שמים שפירושו "אש-מים", הוא בפרשה ד פסקה ז.
³ מצודת דוד ישעיה סה, יז.

הייה הראשונה ותתבטל צורת העולם הראשון⁴. אלא שהמהרה"ל לא מפרט: מהי "צורת העולם הראשון" שעתידיה להתבטל? תוכן עניין זה הוא כפי המבואר בהמשך.

ב. שלטון חוקי ההפכים

יסודה של סוגיא זו אנו מוצאים במדרש תמורה:

וכל מה שברא בתמורה בראו, אילולא מות לא היה חיים, ואילולי חיים לא היה מות, ואילולי שלום לא היה רע ואילולא רע לא היה שלום (...) אם היו כל בני אדם טפשיין לא היו ניכרין שהם טפשיין, ואילו היו כל בני אדם חכמים לא היו ניכרין שהם חכמים. אלא "גם את זה לעמת זה עשה האלהים" (קהלת ז, יד) (...) ברא חן וברא כיעור, זכרים ונקבות, ברא אש ומים, אור וחושך. (...) אם אין צדיק, אין רשע, אמר רשע לצדיק: צריך אתה להחזיק לי טובה, לולי שאני רשע מאין היית ניכר? אלו היו כל בני אדם צדיקים לא היה לך יתרון. הרי אמרנו לכל יש תמורה (...) אבל הקדוש ברוך הוא אחד שאין לו שני, ואין אדם יודע היכן מקומו, ולא המלאכים, ומהללים שמו יודעים היכן מקומו שנאמר (יחזקאל ג יב) ברוך כבוד ה' ממקומו⁵.

בראש ובראשונה, חז"ל באים להורות שבעולמינו זה, שולטים חוקי ההפכים והתמורות הגוזרים שאין קיום והגדרה לשום מציאות אלא אם כן יש לה תמורה - חוק המנוסח בפסוק "גם את זה לעמת זה עשה האלהים". ממילא, אילולי המושג "מוות" לא היה שום קיום למושג "חיים", וכן הוא בנוגע לכל ההפכים והתמורות שקצה אחד אינו תופס שום מציאות בהעדר הפכו המתנגד לו. לכן אומר רשע לצדיק: "צריך אתה להחזיק לי טובה, לולי שאני רשע מאין היית ניכר". וזה משום שבלי "רשעי", לא היה לו למונח "צדיק שום משמעות. והסיבה לכך היא שאין לשכל האנושי שום הבנה בכל דבר שאין לו גבול וסוף, ולכן הצורך לתמורה שמגמתה היא להגביל את הקצה המנוגד לה, דוגמת, למשל, המונח "גדול" שכשלעצמו לא היה מתקיים אילולי תמורתו "קטן" המגבילה אותו.

כתוצאה מכך, למרות שאחדותו יתברך מתפשטת בבריאה בלי כל מעצור בבחינת "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיה ו, ג), אין האדם ער לנוכחות זו משום שנעדרים ממנו הכלים לקלוט אורות בלתי גבוליים. וזה מה שמבליט המדרש תמורה: היות שהקב"ה הוא אחד שאין לו שני, בלתי אפשרי לחלוטין שיצורים בעלי גבול יעמדו על מקומו יתברך. לכן, המלאכים שאינם יודעים הנחה זו שואלים זה לזה "איה מקום כבודו"⁷, והמלאכים העומדים על העלמת מקומו של הקב"ה כביכול, אומרים "ברוך כבוד ה' ממקומו" (יחזקאל ג, יב), והם מברכים ומהללים את שמו בכל מקום שהוא⁸.

מכאן היסוד: חוקי ההפכים והתמורות הם בתוקף אך ורק בעולמינו זה, אולם בימות המשיח, "תתבטל צורת העולם הראשון", כלומר - תתבטל שלטון חוקי ההפכים. על תוכן זה מתייחס התיאור "שמים חדשים וארץ חדשה".

ג. מובנם של שמים וארץ החדשים

בעוד שהתורה מפרטת שהארץ "היתה תהו ובהו" וכו', על טיבם של "שמים" שנבראו יחד עם הארץ, לא נמסר לנו שום מידע. נכון שבהבנתם המילולית, "שמים", הוראתם - שמים, בלשון רבים, כלומר,

⁴ מהרה"ל חידושי אגדות סנהדרין סב א; נצח ישראל פרק מו: "לפי דעת הכל יהיה לימות המשיח הויה חדשה שלא מעניין עולם הזה"; שם פרק נו: "כי יהיה הנהגה חדשה בעולם, אשר לא היה בראשונה, וכאילו יהיו שמים וארץ חדשה".

⁵ מדרש תמורה השלם, מתוך פרקים ג, ד, ה. מדרש זה מיוחס לרבי עקיבא ורבי ישמעאל. ⁶ יצוין שהפילוסוף גרמני עמנואל קנט התקרב לאותה מסקנה. בספרו "ביקורת התבונה הטהורה", הוא מבדיל בין "עולם התופעות" שאותו נמסר להשגתנו, לבין הדבר-כשהוא-לעצמו שאין לו לשכל האנושי גישה כלל. המלבי"ם שהיה בקי מאוד בספרי קנט (לספר "ביקורת התבונה הטהורה" הוא קורא "חכמת ביקור השכל", עיין פירושו על ישעיה כט, טז; שם לח, י; שם מ, יד; שיר השירים א, יא), מצטט גם הוא את דברי קנט לפיהם אנו משיגים "הדבר הנמצא בפועל" ולא "הדבר הנמצא באמת בפני עצמו" (מלבי"ם ישעיה לח, ט). יצוין שמה שאנו מכנים בשם "חוקי ההפכים ותמורות" מכנה המלבי"ם בשם "חוק הסתירה" (מלבי"ם ישעיה מ, יד).

⁷ על פי תפילת כתר במוסף של שבת. ⁸ עיין תיקוני זוהר כד ב: "הדא הוא דכתיב (ישעיה ו, ג) 'מלא כל הארץ כבודו', והכי סליקת עד דלא אשכחין לה אתר, ושאלין מלאכין בגינה 'איה מקום כבודו' להעריצו, ולא אשכחין לה שיעורא, עד דאמרין 'ברוך כבוד ה' ממקומו'".

תחומים המרוחקים מהכרתנו משום שאין הם תואמים את המציאות הידועה לנו פה⁹. אולם מעבר לזה, אין לנו יודעים ולא כלום על אותם התחומים המבדילים בין השמים לארץ, ולכן אנו זקוקים לאורם של חז"ל. כאמור לעיל, דעתם היא שהמילה "שמים" פירושה "אש-מים" דבר שהבריות משתוממים עליו, ובנוסף אמרו ז"ל ש"שמים" פירושו גם "שם-מים"¹⁰.

בעולמינו זה, "אש" - הינה הכוח המפריד והמפורר כל גוש מוצק לחלקיקי עפר, ואילו "מים" מצביעים להיפך על הכוח המאחד את מה שמופרד ומפורר, דוגמת העיסה שנוצרת מחלקיקי קמח שמתחברים על ידי המים. באמרו ז"ל שהמילה "שמים" מכוונת ל"שם-מים" ול"אש-מים" גם יחד, אין זה שלפנינו שתי הוראות נפרדות, אלא שהראשונה היא סיבת השנייה. והיינו שבגלל ש"שמים" הינם "שם-מים", כלומר, מקומה של האחדות המושלמת ביותר שאין כדוגמתה בעולמינו זה, לכן שמים הם גם המעון של אש-מים בו מתאחדים ההפכים "אש" [כוח הפירוד] עם "מים" [כוח האיחוד] בחטיבה אחידה ששמה "שמים"¹¹. ובה מגלים לנו חז"ל את העיקרון המבדיל בין השמים לארץ. בעוד ש"שם" מתאחדים ההפכים בהעדר כל התנגדות, "פה" שולט החוק לפיו ההפכים מבטלים זה את זה, וממילא, בשום פנים ואופן לא ייתכן ששני קצוות מנוגדים - כדוגמת אש ומים, יתקיימו בנושא אחד. נמצא שלפי היבט זה, "שמים" ו"ארץ" הם שני מושגים ניגודיים בכך ש"שמים" הינם מעולם של **ביטול חוקי ההפכים**, ואילו "ארץ" היא מעונו של **קיום חוקי ההפכים**. כאשר הנביא מבשר שלעתיד לבוא תתגלה הבריאה של **שְׁמַיִם תְּדַשֵּׁי וְאָרֶץ תְּדַשֵּׁה**, הכוונה בזה לומר שבאחרית הימים תתבטל המחיצה המבדילה בין השמים ובין הארץ, ושניהם כאחד יתאפיינו באותו חידוש לפיו "אש" ו"מים" יתאחדו בחטיבה אחידה. וכתוצאה מביטול ההפכים, לא יהיה שום צורך למציאותו של ה"רע" כדי להשיג את המונח "טוב", השכל האנושי יעמוד על התוכן של "גדול" כשלעצמו בלי הפכו "קטן", ויתרוננו של הצדיק יתפרסם בלי שיצטרך להחזיק טובה לרשע.

זאת ועוד.

המליצה **שְׁמַיִם תְּדַשֵּׁי וְאָרֶץ תְּדַשֵּׁה** באה בעת ובעונה אחת להודיע על שינוי מוחלט במושג "חדש" עצמו. והיינו שאין "חדש" של מחר כמו "חדש" של היום. בעולמינו זה, יסודי ההיגיון מחייבים שכל מצב חדש מבטל את הקודם, שהרי במידה שהמצב הקודם מתמיד, אין כל אפשרות לחידוש. והסיבה היא כמובן בכך שהמושגים "תמידי" ו"חדש" הם שני הפכים המבטלים זה את זה, וממילא, התמידות כשלעצמה מונעת כל התחדשות, וכן להיפך, כל חידוש מפסיק את ההמשכיות שקדמה. כל זה בעולמינו זה בו שולטים חוקי ההפכים והתמורות, אולם בקץ הימים, ההתחדשות לא תבטל את ההמשכיות הקודמת, ויתקיים תהליך **שגם יתמיד וגם יתחדש** בלי הרף, מושג שאין לנו בו שום תפיסה מכיוון שיש בו משום דבר והיפוכו בנושא אחד. ובשעה שמתאחדים המונחים "תמידי" ו"חדש", לפנינו התופעה שקוראים לה "נצח".

ובניסוחו של המהר"ל: **"לעתיד בריאה חדשה יבא, והתחלה חדשה תהיה בעולם, ומפני שינוי הראש והסוף יש שינוי לכלל צורת העולם"**¹². ואותו "שינוי לכלל צורת העולם" מתבטא בכך שכאשר **"דבק סוף אל ההתחלה, מצד הזה יש כאן השבה אל השי" והוא קיום הנצח"**¹³. והוא שבעולמינו זה, כל גמר והשלמה הינם שם נרדף לסופיות, העדר ומיתה, שהרי במידה שיש להם המשכיות, הרי אין זה סוף. וכדי שהמושג "סוף" יצביע בכל זאת על שלמות אמיתית המשוללת מכל צד של עצירה וסופיות, מתחייב ששלמות זו תהיה קשורה עם "התחלה" חדשה. וכאשר ההפכים "סוף" ו"התחלה" מתאחדים בחטיבה אחידה עד שאין ביניהם ולא כלום, **פירוש הדבר שלפנינו ההגדרה של המושג "נצח" כפי תוכנו של הכתוב (ישעיה כה, ח) "בלע המות לנצח"**.

וכאן המקום לשאלה פשוטה: למה כל זה? מה תועלתם של ההפכים השולטים בעולמינו זה? התשובה היא, שבלעדיהם לא היה מקום לעבודת ה' כל עיקר.

⁹ ספורנו על אתר.

¹⁰ חגיגה יב א.

¹¹ עיין בזה רבינו בחיי על דברים, הקדמה לפרשת שופטים.

¹² מהר"ל גור אריה בראשית יד, יג.

¹³ מהר"ל אור חדש, בני ברק תשל"ב, עמוד קלה.

ד. חוקי ההפכים הם התנאי לעבודת ה'

שאיפתה של ראשית מחשבת הבריאה היא האדם המשולב באחדותו יתברך בצורה ההדוקה והמוחלטת ביותר, אלא שכל עוד האדם נמצא בימי עבודתו, לא ניתן לממש משימה זו כפי שהיא. נבראים המאוחדים בו יתברך הינם נבראים משוללי כוח הבחירה, הנחה המתנגדת לתכלית הבריאה המחייבת אדם המסוגל לרכוש את חלקו בעולם הנצח - לא כמתנה, אלא בדין, כלומר - בזכות מעשיו הטובים. וברור שכדי לקיים דרישה זו, הבריאה זקוקה לאדם העומד ברשות עצמו מנותק מבורא העולם, ולא לנבראים השקועים באחדותו יתברך בהעדר מציאות עצמית וכוח בחירה. אלא שלמעשה, גם דרישה זו לא ניתן לבצע כפי שהיא היות שחוקי הבריאה הרי גוזרים שכל הוויה עצמית המנותקת מבוראה מתנתקת ממקור חיותה. נמצא שלפנינו דרישות הפוכות מן הקצה אל הקצה. מחד - זאת הדורשת אדם המנותק מבורא העולם העומד ברשות עצמו, ומאידך - זאת המחייבת אדם המחובר באחדותו יתברך בהעדר מציאות עצמית. וכדי לגשר בין הדרישות הללו, המציאה החכמה העליונה את המושג "הפכים ותמורות" שמעלתו כפולה. מצד אחד, כל קצה מנותק מחברו בדרך דממילא, אולם מצד שני, הקצוות בהכרח מחוברים כיוון שחוקי ההפכים קובעים שלא תיתכן שום מציאות בלי שתהיה לה תמורה [אין "גדול" בלי "קטן"]. נמצא שמתוך **שלפי ערכם של הנבראים**, האדם ובוראו הם הפכים זה לזה בכך שלפנינו ה"אין סוף" של הקב"ה מול ה"גבול" של ברואיו, ההשלכה היא שעל אף הניגוד ביניהם, הם גם מאוחדים ומשלימים זה את זה היות שהמושג "גבולי" אינו תופס שום מציאות בהעדר תמורתו "בלתי גבולי". קיצורו של דבר, חוקי ההפכים מאפשרים שיהיה האדם גם מנותק וגם מחובר לבורא העולם. ובלשונו של המהר"ל:

אפילו הפכים משלימים להיות הכל בלי חיסרון (...) וזהו עניין האחדות, שאין לעניין האחדות רק שהוא הכל, ואין חוץ ממנו (...). וכל שההפכים יותר רחוקים זה מזה, יותר ראויים לצאת זה מזה, שבשביל כך הם הכל, במה שזה קצה האחד, והשני הוא הקצה השני¹⁴.

אין קצוות יותר מרוחקים זה מזה כמו הקב"ה - שהינו בלתי גבולי לחלוטין, והאדם - הרובץ תחת שלטון הגבול. אלא שעצם ניגודיות תהומית זו יוצרת את האחדות המקיפה ביותר, אחדות שמעתה מצדיקה את ההגדרה "הכל" היות שהקצוות משלימים זה את זה - "להיות הכל בלי חיסרון". אלא שלחוקי ההפכים והתמורות תועלת נוספת. והוא שכאמור, חוקים אלו גורמים לכך שאין לשכל האנושי שום הבנה בכל דבר שאין לו גבול וסוף, ולכן בלתי אפשרי לחלוטין שיצורים בעלי גבול יעמדו על מקומו יתברך. וכיוון שנוכחותו יתברך נסתרת מעיני כל נברא עד שניתן להכחיש את מציאותה, בצירוף העובדה שחוקי ההפכים גוזרים שאין טוב בלי רע, התוצאה היא שבידו של האדם לבחור האם חפצו להיות צדיק או רשע, כלומר - האם רצונו יתברך הוא הקובע, או האם הוא נמשך אחרי רצונו העצמי. לכן, כל עוד דרושה המציאות של אדם העומד ברשות עצמו שבכוחו לבחור בין הטוב ובין הרע, הבריאה זקוקה לשלטון ההפכים כדי להכשיר את השית אלפי שנים של תורה ועבודה. והיות שחוקי ההפכים מאפשרים את הבחירה בין הטוב ובין הרע, בין החיים ובין המוות, נמצא שהאדם הדבוק בטוב יזכה בשכרו המגיע לו בדין, ובעונשו ברצונו ברע. חובת האדם היא אפוא להקים מחיצה של ברזל בין ההפכים טוב ורע, וכל הממיר בין ההפכים הללו והופך את הטוב לרע ואת הרע לטוב, מתחייב בנפשו. בנוסף, מעלת ההפכים היא כאמור בכך שהיא מונעת שהאדם יתנתק מבוראו, וזה למרות יכולתו לעשות כרצונו בחופשיות הגמורה ביותר.

ה. וְהָיָה יוֹם אֶחָד

אולם באחרית הימים, ההתמזגות המוחלטת עם אחדותו יתברך - שנדחתה בראשית הבריאה כדי לאפשר את הבחירה, תיהפך לתופעה הרצויה ביותר משום שזהו תוכנו של השכר המיועד לצדיקים תמורת עבודתם במשך השית אלפי שנים. ובשעה שבורא העולם וברואיו כלולים בחטיבה אחידה, הרי אין צורך לחוקי ההפכים כדי לאחד אותם. זו הסיבה שבאופן כללי, באחרית הימים יבוטלו כל הקצוות

¹⁴ מהר"ל, גבורות ה' פרק ה'; וע"ע חידושי אגדות, נדה ט א; באר הגולה הבאר החמישי, בביאורו על הפסוק איוב יד, ד "מי יתן טהור מטמא לא אחד".

השליליים, לרבות הרע - שלא יזדקקו לו כדי לגלות את הטוב. ומכיוון שזיו האחדות המוחלטת יאיר בלי מציאותן של תמורות כלשהן¹⁵, לא יהיה כל צורך לטיפשים כדי שיוכרו החכמים, הצדיקים לא יהיו זקוקים לרשעים כדי לתפוס מציאות, והמושגים "תמידי" ו"חדש" יתמזגו בחטיבה אחידה בלי שתנועת ההתחדשות תבטל את המצב הקודם. כתוצאה מכך, החיים לא יהיו תלויים במציאות של המוות, ותתקיים הנבואה "בַּלְעַל הַמָּוֶת לְנֶצַח" (ישעיה כה, ח). קיצורו של דבר, תוכנם האמיתי של השמים החדשים והארץ החדשה יתבטא בכך שאותו חוק הקובע יתד בל תמוט ש"כל מה שברא בתמורה בראו" יתבטל ממציאותו.

לאמיתו של דבר, לדעת חז"ל - ההנחות הללו הן פשוטו של המקרא ממש:

"עַד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֶם" וגו' - רב הונא בשם רבי אחא: מה סבורים בני נח שבריתן כרותה ועומדת לעד?! כך אמרתי להם - "עַד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ" וגו', אלא כל זמן שהיום והלילה קיימין, בריתן קיימת, וכשיבא אותו היום שכתוב בו (זכריה יד, ז) "וְהָיָה יוֹם אֶחָד הוּא יִנְדַע לֵה' לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה וְהָיָה לַעַת עָרֵב יְהִי אֹר", באותה שעה (שם יא, יא) "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא"¹⁶.

במילים אחרות, לעתיד לבוא תתגלה אחדותו יתברך [וְהָיָה יוֹם אֶחָד הוּא יִנְדַע לֵה'] שתבטל את הניגודיות שבין "יום" ל"לילה", וכתוצאה מכך, יזרח האור אף לעת ערב. הנאמר כאן הוא אפוא שגילוייה המוחלט של אחדותו יתברך - כפי הופעתה בעולם הנצח, מחייב את ביטול המחיצה בין ההפכים "אור" ו"חושך", "יום" ו"לילה", משום שבמסגרת אחדות זו, לא תיתכן מציאות מחולקת כלל. זאת ועוד.

כאשר אנו אומרים שבתחום ה"אחד" - משתלבים ומתאחדים כל ההפכים, עיקר המכוון מתייחס למציאותם של הטוב והרע. ובלשונו של המהר"ל, "בשביל שהוא מאחד הכל, לפיכך יוצאים הפכים זה מזה... ואף מציאות הרע הוא מאחד, והרי דבר זה עמוק מאוד"¹⁷. החידוש הנפלא וגם העמוק ביותר הוא - שבמסגרת אחדותו יתברך, משתלבים ומתאחדים גם הרע והטוב. הרע והטוב המתאחדים, פירושו - שהרע מתבטל לטובתו הבלעדית של הטוב עד שהוא בעצמו נהפך לטוב, תופעה שאין אנו מסוגלים להבין, ואשר דוגמתה בעולמינו זה היא התשובה מאהבה [גימטרייה "אחד"] ההופכת את הזדונות לזכויות¹⁸.

ו. "כינור של מקדש ושל ימות המשיח" - סיכום

ועל סמך יסודות אלו, ניתן להבין את הגמרא לפיה "כינור של מקדש של שבעת נימין היה (...). ושל ימות המשיח שמונה"¹⁹. והפירוש הוא - מסביר המהר"ל, ש"כינור" הוא ביטוי של שמחה, "ולכך היה הכינור במקדש של שבעה נימין, שהשמחה של עולם הזה היינו מפני השלימות שיש בו הריבוי (...). אבל לימות המשיח הוא מדריגה יותר על זה, כי לימות המשיח יתאחד הריבוי אשר הוא בעולם הזה על ידי המשיח, ולכך הכינור הוא של שמונה"²⁰.

בשורות ספורות אלו, המהר"ל מסכם את כל הנאמר בעניין זה עד כה.

והוא שהמספר "שבע" מציין את השלמות הנעלה ביותר אליה אפשר להגיע בעולם "שיש בו הריבוי", כלומר - בעולם שבו שולטים חוקי ההפכים והתמורות הגוזרים שאין מציאות בלי תמורתה. ועל אף ש"שבע" כשלעצמו הינו קודש בבחינת "שמונה", תפיסת מקום של קדושה זו היא אמנם בעולמינו זה המקיים הן - את השבת, והן - את ששת ימי החול. במילים אחרות, "שבע" משקף את ה"מחר לקבל שכר" בעולם ההפכים והתמורות בו מופיע הקודש, אולם גם החול, הטוב וגם הרע, הטהור וגם הטמא. זו הסיבה שבמקדש היה הכינור משמיע צלילים השייכים ל"שבע" דווקא, משום שהסדר הטבעי ששלט היה זה של ההפכים והתמורות. סוף סוף, כל עבודתנו הרי בנויה על מציאותם של ההפכים, על האסור

¹⁵ על פי לשם שבו ואחלמה, דרושי עולם התווה חלק א, מאמר כללי אות ב.

¹⁶ בראשית רבה פרשה לד פרק יא.

¹⁷ מהר"ל, גבורות ה' פרק ה.

¹⁸ יומא פו ב.

¹⁹ ערכין יג ב.

²⁰ מהר"ל נצח ישראל פרק לב.

והמותר, על הטומאה והטהרה, על הקודש והחול, אשר כל טשטוש ופגיעה במחיצה המבדילה ביניהם אסורה בהחלט היות שבלעדיה בטלה התורה כולה בעולמינו זה.

"שמונה" לעומת זאת, מצביע על ימות המשיח, תקופה בה "יתאחד הריבוי אשר הוא בעולם הזה", כלומר – תקופה בה יתאחדו כל ההפכים והתמורות הגורמים למציאות מחולקת בעולמינו זה, וכתוצאה מאחדות נפלאה זו, יתקיים הטוב בלי הרע, הקודש בלי החול, החיים בלי המוות כפי תוכנו של היום שכולו שבת.